FASİKÜL 1 – SAYFA 4
Çeviri: Anita Tatlıer

TÜRKİYE'DE KAMU EĞİTİMİNİN GELİŞMESİ

Şevket Süreyya
Ankara ticaret lisesinin Müdürü

Tarihsel bir bakış: Türkiye'de kamu eğitiminin tarihi iki döneme ayrılabilir: Cumhuriyetten önceki dönem ve Cumhuriyetin kurulmasını izleyen dönem. Çünkü bu iki dönem, ister kamu eğitimi hususunda izlenen politika olsun ister bunun niteliksel seviyesi ve niceliksel önemi olsun, birbirinden tamamen farklıdır.
Cumhuriyetten önceki kamu eğitiminin kendisi de birbirinden ayrı iki aşamayı barındırır; 1) eğitim ve öğretimin *medreselerin* özel bir imtiyazı olduğu dönem ve 2) dini eğitim kurumlarının avrupalı tarzda okullarla yan yana varlığını sürdürdüğü dönem. *Medrese*, diğer bir deyişle dini bir sistem uyarınca eğitim ve öğretim vermeye yönelik eğitim kurumu, Osmanlı türklerine bundan önceki türk Devletleri tarafından miras bırakıldı (örneğin Selçuklular).
VIII.yydan başlayarak, büyük medreseler Irak kentlerinde ve daha sonra ise Horasan, Mezopotamya ve Mısır şehirlerinde mevcudiyetini sürdürüyrodu. Bu dönemde, söz konusu kurumlar İslamın miras aldığı yunan felsefesinin ve Avrupa'da yasak olduğu bir dönemde, Orta-Çağ müslüman dünyasında özgürce gelişen pozitif bilimlerin öğretildiği yerlerdi.
Osmanlı Türkleri kendi Devletlerini kurar kurmaz, İznik'te kendi ilk *medreselerini* kurdular, ki ilk hükümdar olan Osman Beyin büyük oğlu Alaeddin Paşa tahttaki haklarından vaz geçtikten sonra bunun başına geçti.

Ankada'da İsmet İnönü genç kız enstitüsü

Fakat *medreselerin* gelişimi Osmanlı türklerinde gerçek anlamda ancak İstanbul'un feth edilmesinden sonra başladı, ki bu yönden büyük bir merkez haline geldi.
Bundan sonra, Fatih Mehmet tarafından yaratılan *medreselerle* – burada ilk dersin eğitimini kendisi şahsen verdi –Kanuni Süleyman tarafından kurulan Süleymaniye *medreseleri* arasında bir tür bir iş ayırımına gidildi. Fatih *medreseleri* din bilimlerinin eğitimiyle sınırlı kaldı, oysa Süleymaniye medreseleri tıp, matematik, vs. eğitimlerinin merkezi haline geldi. Avrupa ülkeleri, İber, Atlantik kıyıları, Mısır, Hindistan, Orta Asya'dan gelen binlerce öğrenci bu kurumlarda, idari bilimlere ve islam düşüncesine giriş yaptı ve aynı zamanda bunun misyonerleri de oldular.

İstanbul *medreselerinin* ve genel anlamda Türkiye'nin refah dönemi onyedinci yüzyılın ortasına kadar sürdü. Bu dönemde skolastik düşüncenin bağnazlığına karşı hala özgür düşünceyi savunabilen, pozitif bilimleri tüm diğerlerinin üstünde tutan ve bunu koruyan ve Avrupa'da henüz yeni başlamakta olan bilimsel hareketi izleyen türk bilginler vardı. Örneğin Katip Çelebi bu bilginlerden biriydi. Fakat, bu tarihten itibaren *medreseler* çöküş dönemine girdi. Burada pozitif bilimlerin öğretilmesi ortadan kalktı; bilimsel düşünce ve islam felsefesi skolastik düşünceye dönüştü ve her yerde *medreseler* muhafazakar zihniyetin ve giderek de tepkisellik ve cehaletin simgesi oldu. Oysa, onyedinci yüzyılın ortasında başlayan dönem Avrup'da bilimsel zenginlik dönemidir. Orta çağ bağnazlığının yok olması, doğa bilimleri, yeni felsefeler, sosyal bilimlerin doğuşu bu döneme rastlar. Türk bilmi ve düşüncesinin Avrupa'nın bu alanda önemli bir gelişme yaşadığı bir dönemde bir çöküş dönemine girmesi nedeniyle Türkiye, 1836 ile 1850 arasında ortaya çıkan yenilenme hareketlerinin başında, Batı'nın eriştiği entelektüel seviyeyle karşılaştırıldığında iki yüzyıl geç kalmıştı. Bu entelektüel gecikme, öte yandan, teknik alanda mevcut olan önemli bir gecikmeyle tamamlanıyordu. 1650 ile 1850 arasında geçen zaman Osmanlı Türkiyesinin sadece entelektüel gücünü tehlikeye atmakla kalmadı fakat aynı zamanda ulusal ekonomik düzenini, bunu bilimsel düşünce, ulusal sanayi ve ileri bir teknikten mahrum bırakarak, ülkeyi nihayet siyasi, ekonomik ve entelektüel açıdan hizmet görmeyen bir yarı- sömürge düzeyine indirgedi. Tanzimat'ın (1836) başında Osmanlı imparatorluğunun durumu işte buydu.Fakat avrupanın baskısı nedeniyle bu reformcu hareket, sadece Avrupa'da kurulu siyasi ve hukuki düzene belirgin biçimde uyum sağlamayı amaçlıyordu. Çünkü Tazminat'ın insanları her şeyden öte kozmopolitti ve kesinlikle milliyetçi değillerdi. Bu sebeple, Tazminat'ın kültürel alanda gerçekleştirebildiği eser, Avrupalaşmış Devletin mekanizmasına gerekli unsurları hazırlamayı amaçlayan yeni tip eğitim kurumlarının yaratılmasıyla sınırlı kaldı. Zaten, tepkiselliğin kaleleri haline gelen *medreseler* de, direnmeleri sayesinde bundan daha fazlasının yapılmasına izin vermiyordu. *Medreseler* bilimin tekelini ellerinde bulundurmayı istiyordu. Ve hatta, İstanbul Üniversitesi kurulduktan sonra bile, *medreseler,* bunun *Darülfünun* (Uygulamalı bilimler, teknik Evi) ismi altında anılmasını talep etti, çünkü bunlar kendilerine göre bilimin tam karşıtıydı ve değeri azdı. Böylece, Tanzimat'ın Devlet adamları ve bunları izleyenler, yeni çağın insanlarını hazırlamayı amaçlayan bir üniversite, bir tıp fakültesi, bir inşaat mühendisliği okulu, bir modern askeri okul ve nihayet idari yetkililerin esin kaynağı bir "Hukuk Okulu" nu işte bu koşullar altında yaratabildiler. İlkokul ve ortaokulların düzenlenmesi de yine bu döneme rastlar, bunlar laik olmaktan çok uzak, *medreselerin* farklı bir sistemiyle işlev görmesine rağmen, avrupalı bir karakter sunuyordu. Öyle ki, *medrese* ve Devlet okulu Tazminat'dan sonra Türkiye'de yan yana varlığını sürdürmeye başladı ve söz konusu

kurumlar ve bunların hazırladığı unsurlar kesintisiz Cumhuriyetin kurulmasına kadar sürdü.

Yeni Türkiye iş başında- Yeni türk Devleti kurulduğu sırada kamu eğitimi alanında söz konusu durum işte böyleydi (1). Medreseler tam bir dejenerasyon halindeydi. Okula gelince, bu ne nitilik ne de nicelik açısından ülkede başlayan yeni yaşamın zorunluluklarına cevap veremiyordu. Askeri Okul, Hukuk Okulu ya da tıp Okulu gibi yüksek eğitim kurumlarının kendilerinden beklenen özel hizmetleri verdikleri ve genç-türkler Devriminden sonra fransız tipi liselere dönüştürülen ortaokulların İstanbul üniversitesi için daha iyi unsurlar hazırladığı doğrudur. Fakat ilkokulların neredeyse büyük çoğunluğu *medreselerin* iyi eğitim almamaış ve idealden yoksun eski öğrencilerinin elinde bulunuyordu. Okul dışında öğretim ise hemen hemen hiç yoktu. Dolayısıyla Cumhuriyet hükümeti bir yandan kamu eğitiminin kadrolarını yeniden düzenleyecek ve diğer yandan da bugün kamu eğitim politikamızın özelliğini oluşturan gelişmiş ilkeleri uygulayacaktı.

(1) yeni türk Devletinin nasıl kurulduğu biliniyor. Genel savaşı sona erdiren ateşkes anlaşması 1918 Ekiminin sonunda Mondros'da, İttifak devletlerinin temsilcileriyle Osmanlı hükümeti arasında imzalandı. Fakat Müteffik devletler ateşkes anlaşmasının zaten ağır olan maddelerini çiğneyerek, Osmanlı Türkiyesinin en önemli merkezlerini işgal etti. Nihayet, 1919 Mayısında Yunanlılar tarafından İzmir'in işgalini kışkırtılar. Bu olay ülkenin öfkesini doruğa tırmandırdı. 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Samsun'a çıktı ve her yerde ulusal direnişi teşvik etmeye, uyandırmaya başladı, ki bu özellikle İzmir bölgesinde iyi bir biçimde düzenlendi.. Erzurum Kongresi, Mustafa Kemal'i ulusal hakların Savunması örgütlerinin başına getirdi (23 Temmuz 1919) ve Sivas kongresi buna daha fazla güç ve kapsam kazandırdı. 27 Aralık 1919'da Mustafa Kemal Ankara'ya geldi ve burayı ulusal mücadelenin merkezi yaptı. Burada 23 Nisan 1920'de açılan Büyük Millet Meclisi işgal altında olmayan Anadolu'nun kaderini eline aldı. Büyük Millet Meclisinin seçtiği hükümet her yerde işgalcilere karşı mücadeleye girişti. Bu tarihten 9 Eylül 1922'e kadar geçen dönem, hem askeri alanda hem siyasi alanda izlenen mücadele dönemidir. Fakat 9 Eylül'de Yunanlılar denize döküldüğünde, Türkiye tüm dünyaya canlılığını ve gücünü gösterdi. Siyasi ve ekonomik bağımsızlığını, tüm müteffik devletlerle 24 Temmuz 1923'de imzalanan Lozan Anlaşmasıyla kazandı. Yeni türk Devleti 29 Ocak 1923'de Cumhuriyeti ilan etti ve yeni dünya tarihine, genç, muzaffer ve bağımsız bir ilerleme unsuru olarak girdi.

Ankara müzik öğretmen okulu

Ankara ticaret lisesi

Ankara tarımbilim enstitüsünün binalarından biri

Devrim sayesinde kamu eğitiminin tüm personelinin payına düşen görev, bunu onurlandıran bir biçimde tamamlandı.
Okuyucunun elde edilen sonuçları takdir edebilmesi için Türkiye'de kamu eğitimine özgü ayırt edici özellikleri yeniden gözden geçirmek uygun olurdu: çünkü bu özellikler eskinin kamu eğitimiyle, günümüz kamu eğitimi arasında son derece önemli bir farkı ve yine aynı ölçüde diğer ülkelerde kamu eğitimi hususunda uygulanan sistemlerin sosyal yapısına göre büyük bir farkı çağrıştırır.

Kamu eğitiminin güncel temelleri. Günümüzde kamu eğitimin temelinde yer alan ilkelerden ilki eğitimin birleştirilmesidir. Eskiden çocuklar *medrese* ya da okulda eğitim görüyordu. Oysa bu iki kurum ki ilki tepkiselliği ve ikincisi de modern kavramları temsil ediyordu birbirine düşmandı. Fakat 3 Mart 1924 yasası tüm eğitim ve öğretim kurumlarını birleştirdi. *Medreseler* yıkıldı ve eğitim Devletin eline geçti. Özel okullar hala mevcuttur fakat bunların programı Devlet okullarınkiyle aynıdır ve diğer yandan bunlar ciddi ve sürekli resmi bir kontrole tabidir. Bu kurumlar Devlet tarafından verilen kamu eğitiminin temelinde yatan tüm ilkeleri uygulamak ve sadece Devletin eğitim personelinden talep ettiği koşullara sahip eğitmenleri işe almak zorundadır. Amerika ve Avrupa'nın neredeyse tüm ülkelerinde, çocukların eğitiminin din mensupları tarafından yönetilen okullar ve resmi okullar arasında paylaştırıldığı bir dönemde genç türk kuşaklarının tamemen Devlet tarafından eğitildiği olgusu, kendi kültür politikamızın en büyük zaferlerinden birini oluşturur. Atıfta bulunduğumuz ilkelerin ikincisi kamu eğitimi hususunda integral laiklikte bulunur. Türkiye dünyada laikliğin tartışmasız benimsendiği ve tam olarak uygulandığı tek ülkedir. Türkiye'de din tamamen Devlettten ayrılmıştır ve türk Anayasası dine atıfta bulunan hiçbir maddeyi kapsamaz. Bu ilkenin en çok okulda bütünüyle uygulandığı görüldü. Dini eğitim ve öğretim hiçbir türk okulunda uygulanmaz. Genç kuşağın bilinci burada tüm etkilere karşı ve her türlü dini yayma çabalarına karşı korunur. Eğer burada hiçbir dini yayma çabası olmasaydı, hiçbir din-karşıtı propaganda da olmazdı (1). Pozitif bilimler zararlı olmadan genç kuşağın zihninde etkisini gösterir. Mutlak laiklik, tartışmasız, kendi kültür politikamızın bir diğer zaferidir ve bu sayede eski Türkiye'ye göre muazzam bir ilerleme kaydetmenin yanısıra, bu fikirler bağlamında ülkemiz diğer tüm ülkelerin önünde yer alabilmiştir.
Üçüncü ilke: demokrasi.Türkiye demokratik bir Cumhuriyettir. Yeni Türkiye'nin özelliği, ideali "imtiyazsız ve sınıfsız bir Devlet"

olmasıdır. İşte bu nedenle bütün türk okulları parasızdır ve her okul herkese açıktır. Toplumun her düzeyinden gelen çocuklar burada yan yana eğitim görür ve aynı koşullar altında gelişir. Liselerde para ile eğitim gören öğrenciler olduğu doğrudur.

(1) Rusya'da da aynı şekidle okul laiktir. Fakat burada din karşıtı propaganda yapılır. Oysa Türkiye'de laiklik en saf ve en temel biçiminde kurulmuştur..

Genç kuşak Gazi'nin önünde

Fakat zengin öğrencilerin aileleri tarafından yapılan ödemeler, yatılı olan bu öğrencilerin beslenmesine harcanır.Yatılı olmayan okullara gelince bunlar parasızdır tıpkı üniversite, yüksek okullar, mesleki okullar ve ilkokulların olduğu gibi.Öğrencilerin okula kabul edilmesinde hakim olan demokratik zihniyet ve ilkeler aynı zamanda okulların yönetilmesinde de baskındır. Öğrenciler arasında hiçbir hiyerarşi bulunmaz. Aynı şekilde sınıflarda iyi öğrencilere ve kötü öğrencilere hiçbir ayırım dayatılmaz ki burada herkes özgürce kendi yerini seçer ve ne "birinci" ne de "ikinci" vardır. Burada kesinlikle hiçbir sosyal ayırım kabul edilmez. Öğrencilerin notları sadece okul idaresi ve öğrencilerin ebeveynleri tarafından bilinir. Ödül yoktur; öte yandan cezalar da halkın önünde açıklanmaz. Kısaca tüm türk okullarının çabası, okul duvarlarınının mecbur kıldığı okul ve dış yaşam arasındaki ayırımı ortadan kaldırmak ve öğrencileri yaşam koşullarıyla sürekli temas halinde tutarak, onların kendi başına hareket eden insiyatif sahibi kişiler olmalarını sağlamaktır.
En az öncekiler kadar önemli bir diğer ilke de, Cumhuriyetin eseri olan karma eğitimdir ve sonuçları bakımından örnek olarak gösterilebilir. Bütün ilkokullar, bütün yüksek okullar, bütün ticaret okulları karmadır. Liseler kısmen böyledir. Türk gençleri erkek ve kadın,yüzyıllardır müslüman dinin zorunluluğu sebebiyle birbirinden uzakta bırakıldıktan sonra, karma okullarda benzersiz bir uyum ve düzen içinde yaşıyor. Yaşamın her tür faaliyetinde işbirliği, ortak katılım eski zamanlarda, erkek ve kadın, Türklerin sosyal organizasyonunun temelini oluşturuyordu. Bunlar yeni türk yaşamında yeniden hakim olan unsurlar oldu. Karma eğitim Avrupa'da hala tartışılırken, bu sorun Türkiye'de kesinlikle böylece çözüldü. Bu bir şekilde doğal bir durum oldu ve bu sayede de bununla ilgili tartışmalar zaten sona erdi.Yeni Türkiye'nin kültür politikası sayesinde gerçekleştirilen zaferler arasında, öğretim ve eğitim sistemlerine getirilen değişimleri de belirtmek uygun olur. Türkiye bu alana en yeni ve en gelişmiş yöntemleri getirmeyi arzulayarak bunları tüm eğitim kurumlarında uyguladı ve kısmen ülke içinde kısmen de Batıda ve Birleşik Devletlerde eğitim gören

öğretmen kadroları, bu eğitim kurumlarını en gelişmiş eğitim ve öğretim yöntemlerinin geniş bir uygulama alanı haline getirdi. Ankara'da Gazi enstitüsü, bu fikirler çerçevesinde, söz konusu kurumlardaki eğitim kapsamında birindi derecede üstün bir kurum oldu. Enstitü, orta okullarda sosyal bilimler ve doğa bilgisini öğretecek öğretmenleri yetiştirir. Burada, kısa süre önce, el işleri ve kültür fizik öğretmenlerini yetiştirecek bölümler eklendi.

Ankara müzik öğretmen Okulu, okulların müzik öğretmeni kadrolarını yetiştirir.Akrma okulalrın yanısıra, Sanat okullarını, ticaret okullarını, genç kız meslek okullarını da belirtmek gerekir. Burada sunduğumuz klişeler, kendi büyük eğitim kurumlarımız hakkıdna bir fikir verebilir. Bunlardan birkaçı özellikle Ankara ticaret lisesini ilgilendirir. 1925 yılında harabe bir *medresenin* iki odasında yaratılan Ankara ticaret lisesi, bugün en modern bir yapıda, en mükemmelleştirilmiş teçhizatla donatılmış işlev görür. Bu ilk sırada yera alan bir kurum oldu, burada en gelişmiş eğitim sistemleri uygulanır. Tüm mesleki dersler burada, "laboratuvar yöntemi" olarak adlandırılan ve öğrencilerin araştırmaları ve kişisel incelemelerine dayanan bir sisteme göre uygulanır. Öğrenciler okulda bulunan tüm teçhizatatn özgürce faydalanır ve uygun gördükleri biçimde bunları kullanır. Burada öğrenciler taarfından yaratılan çeşitli organizasyonlar mevcuttur, ki bunların başında çeşitli eşyalar satan, bir ağırlama masasını ayrıca, depozito, tasarrufları alan, ödünç verebilen öğrencilerin bir "bankasını" işleten, okul dışında da kredi ile satın almalarına fırsat vererek öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayan ve ahtta öğrencilerin ödevlerini basan bir kooperatif yer alır.
Kamu eğitiminin niceliksel gelişimi- Cumhuriyetin kuruluşundna itibaren öğrencilerin sayısı Türkiye'de çok önemli oranlarda arttı, bununla ilgili aşağıda yer alan tablo size bir fikir verebilir.

	1923		1932	
	Kız	Erkek	Kız	Erkek
İlkokullar	50.000	250.000	195.000	360.000
Ortaokullar	500	5000	7500	22.800
Liseler	250	1000	1.750	5.250
Üniversite ve yüksek okullar	285	2.914	716	4.853

Bu sayıalr on yıl içinde öğrenci sayısının %100 arttığını gösteriyor. Bu artış, şu son yılalr içinde olukça hızlandı. Aynı zamanda Cumhuriyet hükümetinin okul dışında da kültür seviyesinin yükselmesine eşit derecede önem verdiğini de burada belirtmeliyiz. 1927'de (Türkiye nüfusu 14.000.000 kişiydi)okuma yazma bilen

erkek ve kadın vatandaşlarımızın sayısı 685.000 kişiydi. 1932’de bu toplam 2.013.255 kişiye yükseldi. Bu süre içinde yetişkinlere okuma yazma öğretmeyi hedefleyen Ulusal Okullar, 800.000 kişiye bu konuda sertifika verdi.
Kısaca Türkiye’de kamu eğitimi, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren niteliksela çıdan olduğu kadar niceliksel açıdan da tam ve pozitif bir Devrim gerçekleştirdi. Cumhuriyetin girdiği bu ikinci on yıl içinde Bu Devrimin, bu ilerlemenin daha büyük ve her zaman daha verimli zaferlere doğru daha da hızlanarak devam edeceği açıktır.